

*Райцев А.Ю., аспірант ЗНУ, м. Запоріжжя,
ORCID: 0009-0000-4802-6128*

*Raitsev A., researcher of Zaporizhzhia National University of Zaporizhia,
Zaporizhia*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

SOCIAL POLICY AND ENSURING IMPLEMENTATION OF THE SOCIAL FUNCTIONS OF THE STATE

У статті аналізується соціально-економічний зміст поняття соціального захисту громадян нашої країни, вивчено в наукових працях, законах та нормативних положеннях, такі поняття, як: соціальна держава, соціальні гарантії, соціальне забезпечення, сам соціальний захист, визначення яких було надано у навчальній та науковій літературі. Ключовим поняттям дослідження суспільства у разі виступає визначення «соціальне», отже сучасне громадянське суспільство передбачає для членів існування широкого кола демократичних свобод і прав. Отже, побудова державної політики як способу реалізації функцій соціальної держави не вичерпуються напрямками, що характеризують сферу соціального забезпечення не здатних до праці громадян.

Ключові слова: *соціальна політика, суспільство, соціальний захист, органи влади, взаємодія, сфера соціальних взаємовідносин, господарські процеси.*

The article analyzes the socio-economic content of the concept of social protection of the citizens of our country, studied in scientific works, laws and regulations, such concepts as: social state, social guarantees, social security, social protection itself, the definition of which was given in educational and scientific literature. The key concept of the study of society in this case is the definition "social", therefore, modern civil society provides for the existence of a wide range of democratic freedoms and rights for its members. Therefore, the construction of state policy as a way of implementing the functions of the welfare state is not limited to directions that characterize the sphere of social security for citizens unable to work.

Keywords: *social policy, society, social protection, authorities, interaction, sphere of social relations, economic processes.*

Постановка проблеми. Питання вдосконалення соціальної політики держави, розглядаючи з погляду взаємодії влади та бізнесу в час коли держава закінчує перехід до економічних відносин на всіх рівнях. Оскільки

система соціальна функція держави є дуже специфічним процесом, для вироблення адекватних рішень по удосконаленню державної соціальної політики є необхідність більш детального аналізу проблемних питань та ризиків які можуть виникати в процесі реалізації державної соціальної політики. Говорячи про поняття «соціальна держава», необхідно враховувати специфіку соціально-економічної моделі, до якої належить та чи інша. При цьому не можна прямо переносити рішення, розроблені для іншої соціально-економічної формації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Вивчення питання організації співробітництва державної влади та бізнесу, що займаються реалізацією державної соціальної політики. Також аналізується слабкі міста в державній соціальній політиці, що характеризується вираженою спрямованістю на досягнення різних за характером цілей і завдань, що стоять перед державою в певний момент часу. Більшість досліджень у цій галузі базуються на роботах відомих учених[1; 2; 3].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз реалізацій соціальної політики держави.

Виклад основного матеріалу. Як нам здається, при розгляді змісту цієї теми, необхідно позначити визначення понять, пов'язаних із питаннями, що розглядаються. Поняття громадянського суспільства було введено древньогрецьким філософом Арістотелем і означало «спільноту вільних і рівних громадян, пов'язаних між собою певною формою політичного устрою».

У XVII – XVIII ст. громадянське суспільство було свого роду антагоністом абсолютистсько-феодальної держави. На етапі розвитку громадянське суспільство можна визначити як сукупність відносин у сфері економіки, культури та інших видах людських взаємозв'язків, які у демократичному суспільстві та об'єднаних державою. Сучасне громадянське суспільство передбачає для членів існування широкого кола демократичних свобод і прав. Ключовим поняттям дослідження суспільства у разі виступає визначення «соціальне».

Можна відзначити, що розробка наукової теорії суспільства спиралася вивчення взаємозв'язків його функціонування - суспільні відносини. Тому деякі вчені, не акцентуючи на цьому увагу, почали ідентифікувати поняття «суспільне» та «соціальне».

Інша ситуація склалася в країнах Західної Європи та США. В англійській та французькій мовах поняття «соціальне» утворене від терміну «суспільство» (society) і зазвичай вживалося у вузькому (емпіричному) значенні, тому з'явилися певні труднощі у позначенні явищ і процесів, що стосувалися всього суспільства. Внаслідок цього на певному етапі розвитку науки, при розробці загальної теорії, було позначено поняття «соціальне», яке вживається для характеристики всього суспільства, взаємозв'язків сис-

теми суспільних відносин (економічних, соціальних, політичних тощо) [5].

Сучасна наука не давала чіткого поділу між поняттями «суспільне» та «соціальне», оскільки це спирається на певні мовні традиції. В українській мові, зазвичай, вживаються поняття «суспільне» і «громадянське» і термін «соціальне» ототожнюється з поняттям «суспільне», а поняття «громадянське» використовують в юриспруденції.

Ця відмінність має не тільки теоретичні, а й практичні корені. В даний час соціальна сфера функціонування суспільства є складовою системи управління та планування, що відображено в законодавстві, нормативних документах, де велика увага приділяється соціальному розвитку, соціальній політиці, соціальному плануванню. При цьому що більше розвинене і багате суспільство, то більше уваги приділяється соціальному розвитку. Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що соціальне — це категорія, що відбиває сукупність певних характеристик і специфіку суспільних відносин, об'єднана індивідами чи групами людей внаслідок взаємодії у певних умовах і виражена у відносинах: людини до людини, до суспільного статусу, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальну основу суспільства не можна оцінювати окремо від сутності держави, оскільки вона (держава) є особливою соціальною системою організації життя людей, що в даній країні.

Держава визначає політичну систему країни і виступає як конкретна історична форма, що реалізує державність у житті народу. Деякі автори визначають державу як інститут влади, який зобов'язаний робити те, що нездійснено або збиткове для окремих осіб (розвиток та утримання систем транспорту, зв'язку, житлово-комунального господарства, освіти населення, громадські роботи), з іншого боку, сприяти режиму демократичних свобод (розвивати антимонопольну діяльність та регламентувати інші норми), дбати про охорону життя та власності громадян через механізми регулювання мінімуму заробітної плати, здійснювати оборону країни, утримання поліції, судів. [1]

Основою суспільства, є соціальна справедливість. Оплот моральних критеріїв та об'єктивності соціальної сфери суспільства в цьому випадку — громадянське право країни. Основним елементом теорії держави є трактування терміну "влада". Тлумачення визначення та основних рис влади у суспільстві має велику роль у розумінні сутності політики та держави.

Держава - це стабільна модель соціальної практики, з допомогою якої координується громадське життя, забезпечується стійкість комунікацій у межах побудови соціального суспільства. Держава як соціальний інститут відрізняється існуванням цілей діяльності, певними функціями, що забезпечують результат, набором соціальних статусів та ролей, властивих даному типу держави.

Головний зміст суті держави об'єднує у собі:

- соціальну функцію держави, її структуру управління;
- особливості, права та повноваження, відмінні від інших громадських інститутів;
- форми взаємовідносин відносин із суспільством, класами, народом.

Крім гарантій законності у поведінці громадян, держава проводить конкретну зовнішню політику, регламентує господарські процеси, а також функціонування сфери соціальних взаємовідносин та духовного життя.

Слід зазначити, що в Україні характерні форми держави, які являються зручним переважної більшості громадян. Тому українці недооцінюють роль, що могла б зіграти державу у розвитку власної соціальної політики [2].

У будь-якій країні світу держава реалізує комплекс необхідних функцій, незалежно від типу, до якого воно належить: захист державного устрою; запобігання та усунення соціально небезпечних розбіжностей; управління економічними та іншими суспільними відносинами; реалізація внутрішньої політики як системи з особливостями функціонування у різних галузях життя; зовнішні завдання щодо захисту інтересів країни; завдання обороноздатності держави та ін. Нині значно посилюються соціальні функції держави. Розширюється його втручання у всі сфери суспільного життя, у соціальні відносини, координація взаємовідносин між працею та капіталом.

Соціальна держава, незалежно від типу, покладає окремі загальнонаціональні ролі - в освіті, культурі, охороні здоров'я, пенсійному забезпеченні та інших формах соціального захисту. У разі коли дані особливості стають пріоритетними (навіть якщо не повністю реалізовані), держава по одній з головних функцій формально є соціально спрямованою за призначенням і поставленим цілям розвитку. Фактично держава перетворюється на соціальну тоді, коли ці функції здебільшого реалізовані та забезпечено переважання прав і свобод людини, здійснюється соціально-економічна політика, яка гарантує дотримання гідного рівня життя та всебічного розвитку своїх громадян [4].

Згадані ознаки соціальної держави у цих країнах далекі від ідеалу. Особливо відзначимо ознаки соціальної держави:

- існування особливої спільності людей, зайнятих лише керівництвом держави та охороною її економічним та соціальним устроєм;
- монополія на персональну владу щодо всього суспільства;
- право та здатність реалізації зовнішньої та внутрішньої політики - економічної, соціальної, військової - від імені всього населення поза та всередині держави;
- незалежне право видання законів та правил, обов'язкових для суспільства в цілому;

- управління країною за територіальною ознакою;
- монополія на стягнення податків і зборів з суб'єктів господарювання, населення, формування бюджетів та інших.

У разі, якщо держава ці права та можливості націлює на здійснення сприятливих умов життя своїх громадян, можливостей для їх самореалізації, соціальний захист людини - у цьому випадку така держава стає соціальною за більш повного дотримання демократичних і правових принципів. У сучасній демократичній державі найкраще формується середовище для посилення соціальної активності спільного, соціальних груп та окремих громадян. У такій державі на одному з перших місць перебуває соціальна функція. Соціально орієнтована держава, що створює зручний майданчик громадським можливостям, що захищає від беззаконня, гарантує право взаємодії соціальних спільностей та інших елементів соціальної структури, сприяє посиленню соціальних позицій громадян та соціальних груп [5].

При такому підході соціальна держава - головний елемент соціальної організації суспільства, що об'єднує і регулює не тільки велику кількість персональних дій людей, а й координує соціальні взаємини громадян та взаємини різних груп суспільства. Держава, будучи основним соціальним інститутом суспільства, має так націлювати свої дії:

- задовольняти основні потреби суспільства у сферах, що стосуються соціальної захищеності громадян - культури, науки, освіти, охорони здоров'я;
- забезпечувати нормальний рівень життєдіяльності, взаємодію соціальних груп та спільностей, збереження та підтримання духовних цінностей;
- створювати та застосовувати характерний для соціальної держави набір соціальних та правових правил та розпоряджень, що регулюють поведінку різних спільностей громадян;
- об'єднувати інші соціальні інститути на ідеологічну, соціально-політичну, економічну структуру суспільства;
- організація майнових, фінансових відносин та умов, що забезпечують нормальне функціонування всього суспільства;
- розробка фундаменту для реалізації взаємодії та стабільних зв'язків у межах соціального устрою країни.

Соціальна держава, що існує як соціальний інститут макрорівня, створює свій устрій та організує функціонування суспільства, базуючись на конституційних засадах. Відмінними рисами поняття «соціальне» («суспільне» - що відноситься до всього суспільства), видаються такі якості та особливості:

- усвідомлення необхідності певних рамок суспільної діяльності кожною особистістю, соціальною групою, спільністю людей;
- розвиток найбільш важливих соціальних закономірностей, на-

прямів та властивостей в результаті взаємовідносин різних соціальних груп та структур;

- прийняття певного соціального статусу, що переважає у соціальній структурі різних громадянських спільностей, реалізація можливостей підвищення добробуту, задоволення потреб та інтересів;

- становлення та розширення принципу соціальної справедливості, тобто правил об'єктивного розподілу духовних та матеріальних суспільних благ;

- прийняття та вдосконалення, реального законодавчого демократичного базису громадянського суспільства, практична реалізація принципів свободи, рівності та братерства.

Розглядаючи концепцію держави загального процвітання, відзначимо, що її складовою в теоретичному плані є концепція англійського економіста Дж. Кейнса, який обстоював необхідність активного втручання держави в економіку. Послідовники концепції держави загального благоденства сподіваються на перспективи розвитку змішаної економіки, що поєднує приватний і державний сектори. [2] Ця концепція відводить державі місце «надкласової» сили, правомочної до задоволення потреб усіх соціальних верств за допомогою утвердження основ справедливого розподілу та забезпечення гідного життєвого рівня всім членам суспільства, перерозподілу доходів та знищення нерівності. Мета держави загального благоденства - утвердження можливості радикальної реорганізації суспільства на користь усіх її громадян, шляхом запровадження правил розподілу власності, доходів, організації управління підприємствами.

Говорячи про поняття «соціальна держава», необхідно враховувати специфіку соціально-економічної моделі, до якої належить та чи інша держава – геополітичну, історичну, соціокультурну та інші особливості розвитку країни, при цьому не можна прямо переносити рішення, розроблені для іншої соціально-економічної формації.

Термін «соціальна держава» не є підставою для безпосередньо законних зобов'язань та правових наслідків. Проте декларація державою заклопотаності соціальними проблемами є суттєвою в соціально-психологічному плані [3].

Нині різні вчені по-різному розуміють термін «соціальна держава». Зазначимо, що всі держави, які декларують себе соціально орієнтованими, є соціальними – це умова необхідна, але не недостатня. Соціальна спрямованість може бути властива країнам, які на ранній стадії становлення не в змозі у широких масштабах вирішувати сучасні соціальні завдання. Саме тому навряд чи справедливо говорити про те, що сучасна Україна - соціальна держава, вона поки що тільки ухвалила рішення стати такою. Буде правильніше, якщо Україну визначатимуть як країну, яка стала на шлях будівництва соціальної держави.

Підкреслимо, що базисом будь-яких суспільних відносин (економічних, політичних та ін) служить ставлення громадян один до одного і до суспільства. Отже всі ці системи відрізняються своїм чітко вираженим соціальним аспектом. Тобто, будь-яке виробництво є відтворенням як економічних відносин між працею і капіталом, а й відносин працівника з роботодавцем, спілками підприємців, профспілками тощо. - соціальних відносин, що фактично є не менш важливим результатом праці, ніж його матеріальні підсумки.

Часом виникнення соціального процесу чи явища стає момент, коли поведінка однієї особи виявляється під впливом іншої або їх спільності (групи) незалежно від їх фізичної присутності. Процес взаємодії один з одним сприяє появі деяких властивостей суспільних відносин та інтеграції індивідів у суспільні групи. Різні відносини індивідів їх спільностей до явищ і процесів життя визначаються відмінностями їх ролі й місця у конкретних громадських структурах, коли взаємодіють друг з одним і формується поняття «соціальне» [1]. Основними елементами змісту терміну «соціальний», як здається, є вищі цінності єдиного комплексу понять: рівність, справедливість і солідарність.

Говорячи про роль держави в управлінні соціальним суспільством, необхідно зупинитися на питанні управлінської складової соціальних відносин у ролі держави. Після ліквідації позабюджетного державного фонду (і скасування податкових надходжень до бюджету) припинилася активна державна політика у сфері зайнятості населення. На наш погляд, ця помилкова дія призвела до негативних наслідків на ринку праці та вплинула на основні параметри системи соціального захисту України.

Висновки. Таким чином відзначимо, що побудова державної політики як способу реалізації функцій соціальної держави не вичерпуються напрямками, що характеризують сферу соціального забезпечення не здатних до праці громадян. Можливість забезпечення соціально незахищених верств суспільства залежить від соціально-економічних умов, створених державі. Соціальна політика одна із основних елементів внутрішньої політики держави, її органів влади, і які від них громадських рухів, діяльність яких спрямовано вирішення всіх соціальних проблем, зокрема. соціальний захист громадян.

Соціальна політика стосовно соціального захисту сприймається як системний процес у сфері управління соціальним захистом громадян - сукупність загальнолюдських цінностей, теоретичних постулатів і практичних дій, створюють сприятливі умови життя, задовольняють соціальні потреби громадян, формують сприятливу соціальну обстановку і знижують соціальну напругу у суспільстві.

Розглянувши сутність та основні напрями та категорії соціальної політики та соціального захисту держави, можна відзначити, що розробка

державної політики як способу реалізації функцій та принципів соціальної держави визначаються попитом з боку громадян на соціальний захист, що зрештою формує соціальну політику держави. Говорячи про систему соціального захисту громадян, не можна не зупинитися на впливі потреб громадян країни, їх соціального статусу, прагнення соціальної значущості, умов їх життя і праці у формуванні основ соціальної політики України.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.М., Касич А.О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 2. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029>.
2. Квітка А.В. Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. Ефективна економіка. 2015. № 10. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf
3. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. Український соціум. 2015. № 3 (54). С.114-124.
4. Моторнюк У.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. Економіка та держава. 2016. № 12. Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf.
5. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів: Новий світ, 2018. 318 с.

References:

1. Bondarenko S.M., Kasych A.O. Vykorystannia kontseptsii zahalnoho upravlinnia yakistiu (TQM) v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2017. № 2. Rezhym dostupu: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029>
2. Kvitka A.V. Rol sotsialnoi polityky u rozvytku liudskoho potentsialu. Efektyvna ekonomika. 2015. № 10. Rezhym dostupu: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf
3. Mnykh M.V. Sotsialna polityka nashoi derzhavy v umovakh asotsiiovanoho chlenstva Ukrainy v YeS. Ukrainyskyi sotsium. 2015. № 3 (54). S.114-124.
4. Motorniuk U.I. Sotsialna polityka yak neobkhidna umova funktsionuvannia sotsialnoi derzhavy. Ekonomika ta derzhava. 2016. № 12. Rezhym dostupu: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf
5. Sotsialna polityka / za zah. red. V.M. Pichi ta Ya.B. Turchyn. Lviv : Novyi svit, 2018. 318 s.